ISSN 2278 - 0688
Volume - XVI

ऋतायनी

A REFEREED RESEARCH JOURNAL OF SANSKRIT

Purulia , West Bengal

ISSN 2278 - 0688
Volume- XVI
December 2019

ऋतायनी

A REFEREED RESEARCH JOURNAL OF SANSKRIT

(U.G.C. Approved, Journal No.40947)

Chief Editor
Dr. Chandrakanta Panda

Editor
Dr. Jagamohan Acharya

Associate Editors
Dr. Buddheswar Sarangi
Dr. Jogeswar Mahanta
Dr. Sushant Pradhan

Purulia, West Bengal

CONTENTS

1.	Worshiping of mother earth in Puranic Literature and its relevance	Dr. Subash Chandra Dash	1
2.	शिशुपालवधस्य प्रथमसर्गे प्रयुक्तानां तिङन्तपदानां धातुमूलकमध्ययनम्	व्रजसुन्दर मिश्र:	8
3.	Creative contribution of Keshab Chandra Dash to the field of Sanskrit	Zyotsna Ranny Patraw	14
4.	Perspectives of Vedic Kingship in Sanskrit Literature	Dr.Shantipriya Devi	19
5.	Scientific elements in Vaisesika system	Dr. Sasmita Kar	29
6.	संगीतविशारद: भक्तकवि: जयदेव:	श्रीगोपाल प्रसाद महापात्र:	36
7.	संस्कृतवाङ्मये पर्यावरणचेतना	Dr. Sushant Pradhan	46
8.	The Philosophical Aspects as Described in the *Nirvāna Upanisad*	Seema rani Rath	53
9.	आधुनिकसाहित्येषु समाजस्य चित्रम्	जगमोहन आचार्य:	61
10.	मम्मटदिशा अतिशयोक्ति:	ड.व्रतती मुखोपाध्याय:	70
11.	प्रफुल्लमिश्रकृतधर्मपदीयमहाकाव्ये रसतत्त्वपरिशीलनम्	Priyanka Mohanta	74
12.	नैषधीयचरितस्य द्वितीयसर्गे तिङन्तपदविमर्श:	एलिना मिश्र:	79
13.	लौकिकसंकृतसाहित्येषु अचेतनचरित्रानामुपयोग:	पियाली वेरा	87
14.	रघुवंशस्य द्वितीयसर्गे बहुव्रीहि: समास: – एकम् अध्ययनम्	अनीता कुमारी पत्री	95

आधुनिकसाहित्येषु समाजस्य चित्रम्

ड.जगमोहन आचार्य:

कवे: काव्यचेतना यद्यपि अधिकतया सौन्दर्यचेतनया प्रभाविता दृश्यते तथापि समाजचेतना तस्य काव्यस्य सामाजिकप्रतिवद्धतां लोकाभिमुखितां च प्रतिपादयति।आधुनिकसाहित्ये कविनां काव्येषु समाजस्य चित्रं सत्यतां नीत्वा प्रतिफलति। समाजमेव कवे: काव्यरचनाया: भित्ति:। अत: समाजचेतना काव्यचेतनाया: एकोऽविच्छिन्न: अंश:।

समाजे लोलुपतां, हिंसावृत्तिं, निष्ठुरतां, ईर्ष्या,द्वेषं, दीनतां, निर्धनतां, विषमतां, सदाचारत्यागं, मानवमूल्यानां क्षरणं च विलोक्य कवय: काव्यानि विरचयन्ति। अद्य भारतवर्ष: दुर्जनै: लुण्टिता:। भारतवर्षे सर्वत्र दुराचार: दुर्व्यवहार: दुशासनं दुर्विपाक: विच्छुरिता: सन्ति। साहित्यदर्पणे विश्वनाथेन किं करणीयम् किं वर्जनीयं तदुपरि स्पष्टतया उक्तं।[१] परन्तु अद्य अकरणीये कार्ये लिप्ता: सन्ति प्रायत: जना:।

तीर्थस्थलं जना: आनन्देन गच्छन्ति। परन्तु तत्र असाधुनां आचरणेन कष्टं स्वीकुर्वन्ति। धर्मस्थानं धर्मकार्यत: दूरं गत्वा अधर्मस्य निकटतरं जातम्।। उक्तं यथा कवि:,

यच्च तीर्थेषु कोलाहलैराकुलं
लुब्ध-पण्डा जनैर्वञ्चकै: साधुभि:।
धर्मपाखण्डदिग्धैर्जनैश्चादितं
धार्मिकैर्वञ्चितं लुण्ठितं भारतम्।।[२]

प्रसङ्गस्य धारां नीत्वा कवि: प्रफुल्लमिश्र: चित्रमेकं चित्रयति। प्रचारक: भ्रमित्वा भ्रमित्वा अहिंसाया: प्रचारं कर्तुं यदा बहिर्गच्छति तदा तत्र लोभेन वशीभूता: भवति तथा तस्य अहिंसाया स्वरुपं नष्टं याति।

अहिंसा-सत्यास्तेयादि गुणविभूषत:
लोभेन पतसि कदा देहल्याम्।।[३]

सर्वत्र जनेषु विद्वेषभावना दृश्यते। एकरपरस्य गृहं भस्मीकरोति। अन्यत्र कोऽपि छुरिकया अन्यं मारयति, येन पृथिवी रक्तरञ्जिता भवति। समाजे मद्यपानस्य बहुलप्रयोग:। मद्यपस्य भयेन युवतयो: मार्गे गमनागमनं कर्तुं न पारयन्ति। सूर्यमणिरथ: तस्य 'आधुनिक भारतम्' काव्ये लिखति–ज्वलति कस्य गृहं खलु वह्निना क्व च पुनरुधिरार्द्रवसुन्धरा।

क्व च रुदन्महिलाऽपि निराश्रया लुठति निष्ठुरमद्यपवक्षसि।।[४]